

УДК 347.795.4

**Пономаренко Інна,
юридичний факультет УАБС**

Характеристика пасажирів як сторони в договорі про перевезення пасажирів автомобільним транспортом

Проводиться аналіз українського законодавства стосовно характеристики пасажирів як сторони в договорі про перевезення пасажирів автомобільним транспортом.

Ключові слова: пасажир, договір про перевезення пасажирів, автомобільний транспорт

Процес перевезення пасажирів автомобільним транспортом являє собою важливу ланку сполучення у суспільстві. Хоча перевезення і не становить собою окрему структуру виробництва, але відіграє важливу роль для життя як окремої країни, так і міжнародних зв'язків.

У статті 6 Закону України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 року визначено загальні основи господарської діяльності підприємств транспорту. Перевезення пасажирів, вантажів, багажу та пошти, надання інших транспортних послуг, експлуатація та ремонт шляхів здійснюють залізниці, пароплавства, порти (пристані), автомобільні, авіаційні, дорожні підприємства, якщо це передбачено їх статутами [1, с. 247].

Підприємства транспорту здійснюють перевезення та надають послуги на основі державних контрактів і договорів про перевезення пасажирів з урахуванням економічної ефективності перевізних та переробних можливостей транспорту. Відносини, котрі виникають у процесі перевезення між пасажиром та підприємствами транспорту, ґрунтуються на принципах свободи договору, взаємної вигоди, рівної та відповідальності сторони, котра порушить умови договору [2, с. 64].

Аналізуючи норми законодавства договір перевезення пасажирів являє собою оплатний, двосторонній та консенсуальний.

Договір укладається як усно – у разі попереднього продажу квитка, так і шляхом вчинення конклюдентних дій – посадка пасажирів при подачі транспортного засобу [3, с. 369].

Укладення договору перевезення пасажирів підтверджується видачею відповідно квитка, форма якого встановлюється відповідно до транспортних кодексів (статутів).

На сьогодні під час врегулювання транспортних відносин, що виникли з приводу перевезення пасажирів постають певні проблеми, які можна пов'язати із:

- 1) створенням досконалої нормативно-правової бази в сфері транспорту;
- 2) забезпеченням високого рівня транспортних послуг, які б відповідали світовим стандартам і задовольняли інтереси та потреби пасажирів.

Перевезення пасажирів регулюється в загальній формі Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), транспортними статутами і кодексами, а також діючими Правилами надання послуг по перевезенню пасажирів.

За аналогією зі студентом - фізичною особою - споживачем послуг навчального закладу як суб'єкта господарювання - учасником відносин у сфері господарювання, що доведено у науковій літературі [4, с. 100-102], пасажирів можна вважати повноцінним споживачем послуг комерційного суб'єкта господарювання – перевізника, а також повноцінним суб'єктом цивільного права та учасником відносин у сфері господарювання. А оскільки однією зі сторін у договорі виступає фізична особа, тобто громадянин-споживач (пасажир), то на цей вид перевезень поширюється Закон України «Про захист прав споживачів» та інші правові акти, що врегульовують подібні правовідносини. Вказані нормативно-правові акти (НПА) в сукупності складають законодавство, яке регламентує інститут перевезення пасажирів. Наявність великої кількості несистематизованих актів законодавства щодо врегулювання однієї і тієї ж сфери відносин може призвести, і як показує практика, призводить, до колізій у законодавстві, що в свою чергу дає можливість для зловживання своїми правами недобросовісною стороною.

Аналіз чинного законодавства у сфері надання послуг із перевезення автомобільним транспортом визначає пасажиром як сторону договору перевезення пасажирів автомобільним транспортом. Досліджуючи договірні основи врегулювання даного договору, необхідно з'ясувати специфіку правового становища сторін вказаного договору. Серед них можна виділити загальний і спеціальний порядок.

Пасажир є суб'єктом транспортного права, що підтверджують вітчизняні дослідники: «У коло суб'єктів транспортних правовідносин входять працездатні громадяни (працівники, споживачі), органи державної влади й місцевого самоврядування, організації й підприємства (перевізники). Всі названі суб'єкти транспортного права згідно законодавства наділяються специфічною властивістю – правовим статусом, що дає їм можливість брати участь у конкретних правовідносинах у транспортній сфері» [5, с. 222]. З використанням загальної компетенції пасажир бере участь у договірних відносинах. Відповідно до статті 910 ЦК України: «За договором перевезення пасажиром одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажиром) до пункту призначення...» [6]. Даний НПА не надає визначення поняття «пасажир», оскільки норми ЦК України врегульовують лише основні принципи цивільно-правових відносин.

Відповідно до пп. 12 пункту 2 Постанови КМУ «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» від 18 лютого 1997 року № 176 пасажиром є особа, якій надається послуга з перевезення транспортним засобом та яка не бере участі в керуванні ним [7]. Пунктом 1.10 Правил дорожнього руху, що затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 декларують наступне: «пасажир – особа, яка користується транспортним засобом і перебуває в ньому, але не причетна до керування ним» [8]. Проаналізувавши дані дефініції, можна прийти до висновку, що вони подібні за своєю суттю. Вищенаведені визначення не конкретизують особу, яка споживає послугу перевезення, а лише визначають її загальний характер. Ще однією прогалиною даних норм є те, що вони не визначають

підстави таких перевезень. Це негативно впливає на забезпечення суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів пасажирів та їх захист.

Привертає увагу та обставина, що автори останніх редакцій проектів НПА щодо внесення змін до «автомобільного» транспортного законодавства у зв'язку з упорядкуванням міжнародних автомобільних перевезень надалі нехтують визначенням поняття «пасажир». Вважаємо, що такий стан нормативного забезпечення понятійного апарату при регулюванні відносин щодо перевезень пасажирів може ускладнити з'ясування не тільки значення поняття «пасажир» як сторони відповідних договірних відносин, але й правового становища цього учасника цивільних правовідносин узагалі. На аксіоматичному рівні виходимо з того, що він є основним у таких перевезеннях і його правове становище повинне бути визначене чітко та всебічно [9, с. 249-250].

Поняття «пасажир» є також поширеним і в зарубіжному транспортному законодавстві. Так, за положенням статті 2 Федерального Закону РФ «Статут автомобільного транспорту та міського наземного електричного транспорту» від 8 листопада 2007 року № 259-ФЗ, пасажиром є фізична особа, перевезення якої здійснюється транспортним засобом на підставі договору перевезення пасажирів або договору фрахтування транспортного засобу для перевезення пасажирів [10]. Аналіз цього поняття свідчить про його раціональність, адже в його змісті вказується, яка саме особа є пасажиром, та підстави виникнення відносин щодо перевезення пасажирів автомобільним транспортом. Звернемо увагу на те, що договір є універсальною підставою для виникнення цивільних правовідносин, зокрема стосовно тих, що досліджуються в цій роботі [9, с. 253].

Термін «пасажир» використовується також і в НПА міжнародного значення, які були ратифіковані Україною. Так, відповідно до пункту «а» статті 1 Конвенції про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу, пасажиром є фізична особа, яка на виконання договору перевезення, укладеного від його імені або ним самим, перевозиться за сплату або безоплатно перевізником. Цей підхід до визначення дефініції «пасажир» видається корисним у контексті цієї роботи, адже в ньому звертається увага на те, що підстави виникнення відносин щодо

перевезень пасажирів автомобільним транспортом можуть мати як оплатний, так і безоплатний характер. Виходячи з положень національного, зарубіжного та міжнародного транспортного законодавства, спрямованого на регулювання відносин щодо перевезень пасажирів і вантажів різними видами транспорту, видається можливим констатувати, що термін «пасажир» є полісемантичним, вважаємо, що це не є вадю певного НПА або їх системи. Це пояснюється специфікою транспорту, яким здійснюється перевезення, особливими труднощами, які вникають у цьому виді суспільної діяльності, та його функціональним призначенням [9, с. 254-255].

На підставі вищевикладеного можна узагальнити та прийти до висновку, що немає єдиного визначення поняття «пасажир» як в чинному законодавстві України, так і в зарубіжних нормативних актах. Дана правова колізія може бути підставою для порушення прав пасажирів. Не в кожному із проаналізованих визначень можна чітко визначити одну й ту ж саму особу, яка є учасником відносин, що виникають з договору перевезення пасажирів автомобільним транспортом.

Список використаних джерел:

1. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / Під редакцією Яреми А.Х., Ротаня В.Х. — К: Реферат, 2005. — 336 с.
2. Осоченко І.В. Транспортне співробітництво як ефективний засіб регулювання зовнішньоекономічної діяльності в регіоні // Регіональні перспективи. — 2000. — № 1 (8). — С. 64—66.
3. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: В 4 т. / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. — Т. 2. — К А.С.К.; Севастополь. Ін-т юрид. дослідж., 2005 — 928 с.
4. Деревянко Б.В. Надання освітніх послуг: правовий статус суб'єктів : монографія / Б.В. Деревянко ; МВС України, Донецький юридичний інститут. — Донецьк : Видавничий дім «Кальміус», 2011. — 335 с.

5. Шелухін М. Л. Транспортне право України. Академічний курс. [підручник] / за ред. М. Л. Шелухіна. — К.: Ін Юре, 2008. — 896 с.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40—44. — Ст. 356.
7. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту: постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 року № 176 / Кабінет Міністрів України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/176-97-%D0%BF>.
8. Про Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 / Кабінет Міністрів України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF>.
9. Голенко І.П. Договір перевезення пасажирів автомобільним транспортом / І.П. Голенко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — 2014. — № 2. — С. 109—114. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2014_2_23.pdf.
10. Устав автомобильного транспорта и городского наземного электрического транспорта : Федеральный закон от 8 ноября 2007 года № 259—ФЗ / Гос. Дума // Собрание законодательства Российской Федерации. — 2007. — № 46. — Ст. 5555.

Пономаренко І.О. Характеристика пасажира як сторони в договорі про перевезення пасажирів автомобільним транспортом / І.О. Пономаренко // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи. Юридичні науки. - 2015. - № 2(9). - С. 39-41.